

-politický. Hlavní sloup církevní organizace, a to nejen na Moravě, ale i v Čechách — olomoucké biskupství, přinejmenším do r. 1399 vzdorující markrabím a panstvu exkomunikacemi a klatbami, v letech 1414—1417 podlehló plnému mocenského rozkladu své organizace, jako vlastně vůbec celý státní aparát Václava IV. Až s příchodem biskupa Jana Železného nastávalo postupné upevňování biskupství; ale to již bylo pozdě, husitská reformace rychle nabývala lidového charakteru a jako lidová revoluce vítězila.

VZPOMÍNKY

OSTRAVA MÉHO MLÁDÍ

VILÉM ZÁVADA

Kdykoli přijedu na návštěvu do své rodné Hrabové, mívám vždy takový pocit, jako bych z ní nebyl nikdy odešel. Jako do studny se tam dívám na dno svého života a zdá se mi, že ta studna není nijak hluboká. A přece nemohu v ní dohlédnout k prameni, který mě přivedl na svět. Ale když se do ní dívám déle a hlouběji, vynoří se ze tmy několik světlejších bodů a svítí jako bóje na moři. A hned začnu vzpomínat, jak přišel na svět můj mladší bratr Jaroslav a po něm sestra Ludmila. Musel jsem opustit své místo v kolébce a přenechat je svému bratrovi. A už jsem byl až druhý a pak třetí na řadě.

Přicházela k nám s velkou koženou kabelou porodní babička Barbora

Sustková a už z dálky byla cítit karbolem. Malé děti zpravidla vykoupala, posypala práškem, zavinula do plének a do peřinky a uložila je k spánku. O každé dítě pečovala jen po jistý čas, potom jí maminka zaplatila a ona zase chodila jinam. Spolu se svou sestrou Slívovou měla malý krámeček s potravinami a v něm též ve volných chvílích prodávala, ale také trhala vesnickým lidem zuby. Ne snad v nějakém ordináčním pokojíku, ale přímo v krámečku mezi pytlí s moukou, sudy s petrolejem, bedničkami s povidly a s marmeládou i mezi poklopy s olomouckými tvarůžky. Pacienta posadila na židli, podívala se mu do úst a vykotlaný nebo jinak nemocný zub kleštěmi jednoduše vytáhla. Také mě tímto způsobem zbavovala bolavých zubů, pokud jsem si je neuvolnil a nevytáhl na niti sám. Lidé ji zvali na křtiny a sem tam ji též později podarovali výslužkou s koláči nebo jitrnicemi ze zabijačky. Nevedlo se jí tedy špatně, ale přišel její čas a své místo musela uvolnit mladší konkurenci paní Matýškové, která pak převzala péči o děti sama. Tehdy byly porodnice jen ve velkých městech a matky rodily děti většinou doma. Pomáhaly jim porodní babičky, lidově zvané hebamy. Doktor volali na pomoc, jen když bylo zle, a ten neměl po ruce žádné prostředky, leda snad porodní kleště.

Náš tatínek pracoval ve Vítkovických železárnách jako valcír od šesti ráno do šesti večer a do práce jezdil na kole. Doma jsme ho my děti ani moc neviděly. Odjížděl za tmy a vracel se také za tmy, když jsme už spaly. Od žhavého železa měl na lokti pravé ruky spálenou kůži, která se mu nikdy zcela nezahojila. Ale maminka vzpomínala, že mu kus žhavého železa spadl také na nohu, takže na svatbu musel jít v jedné papuči. Poněvadž jsme tatínka viděli jen málo, po návratu z práce nebo v neděli, byla nám každá chvíle s ním vzácnější. A některé ty chvílky jsou jedinými okamžiky, na něž se ž dob svého nejtěšnějšího mládí pamatuji. Po návratu ze šichty se otec nejdříve sám ve škopíčku omyl, poněvadž v závodech se na nějaké koupelny pro dělníky nemyslelo. Potom někdy vykoupal i mne a na židli pod lampou mě osušil. A když jsem byl hotov, pleskl mě po zadečku a uložil do postele. A ještě na jednu takovou chvílku se pamatuji. Byla krásná letní neděle, na obloze nádherně svítilo slunce, stáli jsme pod starou jabloní na zahradě a otec mi položil na hlavu svou ruku. Měl mě rád a i později to několikrát projevil. Měl několik sourozenců, tři bratry a tři sestry, ale všichni se rozešli za prací do světa. O jednom strýci se říkalo, že je někde v Brazílii, po čase se však vrátil, ale já jsem ho nikdy neviděl. Také jedna z mých tet odešla v pozdních letech za zaměstnáním do Ameriky. Jenom mladší strýc Albin zůstal v rodném hnízdě a s ním jediným se tatínek pravidelně stýkal. Byl to veliký čtenář a milovník knih. Tatínek byl však založení praktičtějšího. Rád zahrabnil a hospodařil a brzo po svatbě přikoupil k zděděnému domku čtyři míry půdy a na nich pěstoval zeleninu, brambory i kousek pšenice a žito. Působil však v obci i veřejně. Byl členem obecního zastupitelstva a každou neděli odpoledne chodil do místní spořitelny a záložny, v níž zasedal jako člen výboru. Oba bratři byli lidé otevření a také osvícení a v obci se těšili všeobecné vážnosti. S maminkou jsme byli spolu stále, ráno nás s písničkou probouzela ze spaní, večer nás s písní ukládala do postele. Oblékala nás a dávala nám jíst, a když jsme povyrostli, zaměstnávala nás v domácnosti. Posílala nás do krámu, když jí v kuchyni něco došlo, později jsme jezdili s vozíkem k pekaři pro chleba, který si doma sama zadělávala, pásli jsme housata nebo kůzlata, sbírali pro ně kopřivy nebo trávu. A když jsme trochu dorostli, nosili jsme z nedaleké topoliny na podpal dříví. Kuřata a housata, králci a kůzlata, pes a kočka byli v našem dětství prvními přáteli, s nimiž jsme se mazlíli nebo si spolu hráli. Milovali jsme i ptáky, pískali jsme na ně, napodobovali jejich hlásky, ale na vajíčka, do hnízda jim nesahali. Po-

děti jsme pásli kozy nebo krávy a vždy jsme měli na paměti, že jsou to naši pomocníci a živitelé.

Naše obec byla dost velká. Silnice byla asi čtyři kilometry dlouhá a cesta z jednoho konce na druhý trvala nejméně hodinu. Po jedné straně bydlili vesměs dělníci, druhou stranu zaujali se svými statky, zahrádkami a poli. Stranou ponecháváme osadu Závodí, která sice patřila k Hrabové, ale jinak měla blíž k sousední obci Vratimovu, kde byla železniční stanice, továrna na celulózu a také víc obchodů a hospod. Byla v ní také německá škola pro děti německých úředníků a kolonie závodních domů pro zaměstnance.

Kromě starého dřevěného kostela, o němž se zmiňuje i Petr Bezruč v básni Paskovské rybníky, a kromě staré lípy uprostřed obce nebylo v ní nic památného ani pozoruhodného. Poutě jsme slavili na samém konci listopadu, na svatou Kateřinu, která měla svátek 25. listopadu, ale to už obyčejně přšlo nebo bylo mlhavo, takže jsme neužili ani houpaček, ani kolotočů. U kostela bylo jenom pár krámků, kde se prodávaly z mouky pečené „kačenky“. Prožíval jsem celkem klidné, bezstarostné mládí. Tatínek si vzal maminku z lásky, oba si dobře rozuměli a měli se rádi i po svatbě. Maminka pocházela ze sousední Hrabůvky, její tatínek byl povozníkem a kromě toho obdělával i kousek pole. Babička svatbě své dcery s naším otcem moc nepřála, dědeček však mu byl upřímně nakloněn. Věděl, že je to člověk pořádný a pracovitý. Maminka si už od dětství zvykla na práci doma i na poli, a tak mohla potom, co jsme odrostli, vypomáhat při polních pracích i jiným. Při práci si ráda zazpívala, nejednou zazpívala i nám dětem a často jsme si zazpívali všichni společně. Sotva jsme trochu povyrostli, běhali jsme po snídani na dvorek a odtud často i k potoku Šeucí, který odváděl vodu z hrabovských rybníků do řeky Ostravice a kde jsme začali lovit rybičky a někdy i rybky do pletených košíků na brambory nebo i na udice. Sem jsme také vodili na pastvu housata, někdy s maminkou a s mladším bratrem nebo s některým kamarádem. Raději jsem je však pásal u Ostravice, která byla větší a po obou březích byla porostlá topolinami, olšinami a vrbami. V létě se leskla v záři slunce, tiše si zurčela nebo se jen němě čeřila.

Jednou v létě bilila u ní maminka prádlo a nás vzala s sebou. Zprvu jsme se cákali ve vodě blízko ní, ale najednou jsem poodběhl kousek dál po břehu a vstoupil do vody v zátočině, kde bylo vody o trochu víc, viděl jí na rozhodl jsem se, že ji přejdu na protější břeh a tam se budu slunit. Když mně začala voda dosahovat po krk, ucpal jsem si jednou rukou nos a druhou jsem zvedl vzhůru. S očima ve vodě otevřenými šel jsem rovnou dál. Najednou mě někdo chytil za ruku a s křikem tahal ven. Byla to jakási žena z Vratimova, která také bilila na kamení prádlo, a když spatřila blízko sebe třet z vody ruku, skočila za mnou i v šatech, neboť si myslela, že tonu. Ve chvílce přiběhla za mnou i maminka, která při práci ani nepostřehla, že jsem ve vodě, plácla mě na zadek, chytila do náruče a přinutila mě, abych se nejdříve vyčural.

Nejednou se však Ostravice, dokud nepostavili v horách vodní nádrž a břehy nezpevnili tarasy, rozlila až k nám do vsi a na protější straně až do celulóžky, valila se z Beskyd k Ostravě jako dravý vodní živel, který bere mosty, rve ze země stromy, podmílá půdu a odnáší, co mu přijde do cesty. V takových dobách jsem se jí bál, ale pohled na ni mě uchvacoval.

Tak jako Ostravice plynula rok za rokem také má mladá léta. Nezářilo nad námi vždy jenom slunce, nebylo pořád pěkné počasí jako na jaře nebo v létě, přicházely také nekonečné podzimní plískanice, napadalo někdy až po pás sněhu a venku to praskalo mrazem. To jsme se krčili doma u železných kamínek nebo jsme hrávali dámu a při ní se leckdy s bratrem po-

hádali. Za zimních večerů k nám přicházely, pokud jsme ten rok chovali husy, ze sousedství ženy a mamince pomáhaly při dračkách. Při tom nemohly mnohdy mluvit ani zpívat nebo se smát, drobné peří by se jim rozlétávalo do úst, do očí i do nosu. Když se však dračky skončily, napekla maminka koblih, navařila čaje s citrónem i rumem a teprve potom se jim otevřela ústa, rozvázala řeč, kuchyň se rozezněla zpěvem, smíchem a různými povídačkami. Sedávali jsme s bratrem v koutě a jen tiše naslouchali. Doma jsme jídali velice prostě. K snídani býval suchý chléb a žitná káva s mlékem, slazená za války sacharínem nebo surovou melasou z řepy, v poslední bramborová polévka – „voděnka“ a brambory s omáčkou nebo se zelím, někdy kynuté knedlíky s povidly nebo s marmeládou, večer bramborák nebo vzácně i smažená vajíčka. Pochoutkou nám byly brambory opékané na omastku. Maso jsme mívali jen v neděli, půl „funta“ na čtyři lidi, byla z něho polévka i příkrm. Někteří lidé snedli doma polévku, brambory s omáčkou, ale maso dojídali na prahu domu nebo na můstku, aby se aspoň tak sousedům ukázali. Ani sedláci nejedli o mnoho lépe. Ne že by neměli co jíst, ale protože každé vajíčko, každou husu, kachnu nebo kuře a také maslo prodali. Ačkoli naše ves byla obklopena rybníky a na druhé straně řekou, mívali jsme ryby jen zřídka. Když jsme však zabili prase, byly hody. Jitrnic a jelit a také jitrnicové polévky s chlebem jsme se v té době najedli dosyta. Maso jsme ale ukládali na měsíc v dlouhých dřevěných neckách do rosolu a potom je udili. Když byly kůty vyuzeny, pověsili jsme je na železných háčích na půdě a potají na ně chodili. Sádlo jsme uškvářili a ve velikých skleněných nádobách uložili ve sklepě. Potom jsme jím nějaký čas mazali chleba do školy nebo k večeri.

Možná to maso nebo sádlo způsobilo, že jsem v nejtěšnější mládí dosti často churavěl na žaludek. Maminka se mnou chodila do Malých Kunčic k závodnímu lékaři na šachtě Alexandr dr. Marešovi, neboť u nás tehdy doktora nebylo. Pamatuji se dosud na jeho tvrdé vousy, které mě škrábaly na kůži, když mi vyšetřoval srdce a plíce. Velmi jsme se těšovali na návštěvy u strýce Dostála v Dobré, který byl řezníkem a o maso nebyla u něho nikdy nouze. Častěji jsme však navštěvovali svou babičku v Hrabůvce, poněvadž bydlela blíže a mohli jsme k ní zaběhnout sami. Vždy nás pohostila dobrým bílým chlebem se sádlem nebo s máslem a někdy i buchtou a ještě nám dala po šestáku na zpáteční cestu.

Tak i nám dětem ubíhal čas, až jednou po prázdninách jsem musel nastoupit do školy. Už dlouho jsem se na ni těšil, ale v rozhodující chvíli se mi do ní nechtělo. Zavrtaly se mi do hlavy nějaké obavy, že do školy nemohu jít, protože mě maminka s tatínkem nic nenaučili. Marně mi matka domlouvala, že se přece všemu naučím ve škole. Vzдорoval jsem a trval na svém. Matka si už nevěděla se mnou rady, tak mi pohrozila tatínkovým řemenem. Vtom přešla kolem nás spolužačka Anna Malinovská a tak jsem si dodal odvahy a šel za ní, nikoli spolu s ní, poněvadž se tehdy kluci před děvčaty styděli. Po vyučování jsem se vrátil ze školy spokojen a už jsem neřikal, že nic neumím. Učení mi nedělalo žádných potíží, učil jsem se rád a také mi učitelé byli se mnou celkem spokojeni. Psát jsme se učili na břidlicové tabulce v dřevěném rámečku, k níž byla přivázána houbička na mazání. Nosili jsme ji v ruce. A tak také ostatní učivo, na koženou kabelu jsme neměli. Mým prvním učitelem byl Zdeněk Oliva. Když jsem chodil do druhé nebo do třetí třídy, zavolala si mě paní učitelka Martinová z vyšší třídy a poručila mi, abych jednomu jejímu žáku ukázal, jak už umím počítat i číst, i když jsem mladší školák než on. Pamatuji se dodnes, že mi za to dala v papírku zabalený bonbón. V dalších třídách mě učili Štěpán Němec a František Fiaar. Byli to také dobří, i když přísní učitelé. Když jsem chodil do gymnázia a potom na vysokou

školu, rozplynuly se ty přehrady mezi učitelem a žákem a se všemi, zvláště pak s učitelem Figarem, jsem se upřímně spřátelil.

V třetí nebo čtvrté třídě zdržel mě po vyučování náš katecheta P. Josef Rezáč a ptal se mě, zda bych mu nechtěl v kostele ministrovat. Nevěděl jsem hned, co mu na to odpovědět. Slíbil mi, že by mi za to dával zlatku měsíčně, ale říkal, že víc dostanu od lidí při křtinách a při svatbách. Doma jsem o tom říkal mamince a ta zas večer otci. Oba s tím souhlasili. A tak jsem tedy nastoupil svou první službu. Nebyla to služba nijak obtížná a také ostatní úkony jsem brzy dobře zvládl. V létě to byla povinnost docela milá, ale horší časy nastaly v zimě, kdy silnice byla zaváta sněhem nebo když praštěl krutý mráz. Někdy jsem se bál i volně pobíhajících psů, ale nikdy se mi nic zlého nestalo. Asistoval jsem se svým přítelem Stiborem při křtinách, při svatbách i při smrti a pozoroval jsem osudy lidí od příchodu na svět až do odchodu do země. Brzy po nástupu jsem přišluhoval při svatbě profesora Martinka, který si bral za ženu sestru svého gymnazijního kolegy, Otýlii Klegovou z Hrabůvky. Svatba se konala v našem starém dřevěném kostele, byla velice slavná, snad nejslavnější, jakou si pamatuji. Vysloužil jsem si při ní víc, než jsem se nadál. Peníze jsem odevzdal mamince a tatínkovi a oba byli rádi, že už jsem s to si něco přivydělat a že se tedy ve světě neztratím. Vojtěch Martinek se stal o nějaký rok později mým gymnazijním profesorem a také mým vzorem. Později jsme se spolu dokonce spřátelili. O své účasti na jeho svatbě jsem mu však řekl až při jeho padesátinách nebo šedesátinách.

A tak nám plynul život v práci a běžných starostech celkem dost klidně, jen tatínek se strýcem Albínem moc klidni nebyli. Scházeli se spolu téměř každou neděli, o něčem spolu dlouze mluvili, ale nám nic neřekli. Sbírala se mračna, schylovalo se k bouři, až o prázdninách na sklonku července proletěla světem jako blesk zpráva, že v Sarajevu byl na následníka trůnu, arcivévodu Františka Ferdinanda, a na jeho ženu Zofii spáchán atentát, při němž oba zahynuli. Myslím, že je nikdo u nás příliš nemiloval, ale na všechny padla úzkost a strach, co z toho bude. Císař František Josef I. vyhlásil nato válku a za pár dní dostal i můj otec svolávací listek, aby narukoval do Těšína. Narukovali i jeho bratři Albín a Gustav, jeho švagři Dostál, Dolný, Tomšik a mnoho jiných kamarádů ze vsi. Všichni se v duchu utěšovali tím, že válka dlouho nepotrvá a do vánoc zas budou všichni doma. Po jejich odchodu se celá ves jakoby vylidnila. Téměř z každé rodiny někdo odešel. Narukovali dělníci i sedláci a řemeslníci. Chtěl jsem tatínka doprovodit na nádraží do Vratimova, ale tatínek si to nepřál, tušil, že by to loučení bylo pro něj příliš těžké. Rozhodl tedy, abychom my děti zůstali doma, a já měl své sourozence hlídat. Tatínek narukoval do nedalekého Těšína, kde jej s ostatními vojáky vymustrovali do vojenského, jejich šatstvo i obuv jim odebrali a uložili ve skladišti, a poslali je na ruskou frontu do Haliče. Některé vojáky i od nás ze vsi Vítkovické želežárny vyreklamovaly po krátkém čase zpět, že je potřebují k výrobě železa na děla a na jiné válečné potřeby, ale na tatínka si nevzpomněly, nebyl jim zřejmě dost spolehlivý. Zpočátku nám psával inkoustovou tužkou na růžové lístky c. k. pošní pošty dosti často. Rusové ve své první ofenzivě pronikli až ke Krakovu, takže jsme v noci jasně slyšovali dunění děl. Rakušani a Němci je však brzy zatlačili zpět k ruským hranicím a tam šel i můj otec. Pokud měla co, posílala mu maminka na frontu i malé balíčky s nějakým přilepšením, tatínek si zas přál mít naši fotografii, dali jsme se tedy celá rodina vyfotografovat u vítkovického fotografa Tatky a obrázek jsme tatínkovi také na frontu poslali, ale on už ho nedostal. Po Novém roce 1915 docházely jeho lístky a dopisy řidčeji, až najednou přestaly docházet vůbec. Maminka den co den nedočkavě vyhlížela listonošku, která nakonec byla sama ne-

šťastná z toho, že nám zas nic nenese. Maminka se vyptávala i u rodin těch vojáků, kteří narukovali s tatínkem. Nakonec se jí zmocňovala úzkost a propadla panice. V každém zavytí psa nebo zahoukání sýčka viděla špatné znamení.

Jednou už těsně před prázdninami 1915 jsem šel ráno jako obvykle do školy. Učil nás tehdy pan řídící Němec. Jeho paní byla poštmistrovou a on zas správcem raiffeisenky, znali se tedy oba dobře s tatínkem a měli už o něj také starost. Toho dne přišel pan řídící do třídy později než obvykle. Nešel ke stoiku, ale zůstal stát na stupínku. Když přemohl vzrušení, odkašlal si a řekl: „Milí chlapi a děvčata, na poštu přišla zpráva, že tatínek jednoho z vás padl ve válce.“ Několik mých spolužáků mělo své tatínky na frontě. Rozhlíželi jsme se jeden po druhém, až pan řídící svou zprávu dopoví. Konečně se obrátil ke mně a řekl: „Viléme, to padl ve válce tvůj tatínek. Seber se, jdi domů a řekni to mamince.“ Byl jsem jako omráčen, ale po chvíli jsem se vzpamatoval a s pláčem jsem utíkal ze školy domů. Lidé se ohlíželi, co se stalo. Za mnou běžel nějaký cizí pes. Když jsem už byl skoro doma, vzpomněl jsem si, že bych měl říci své tetě Záčkové a poprosit ji, aby šla se mnou. Rychle se z domácích šatů převlékla a doprovodila mě domů. Když nás maminka spatřila, ihned se domyslíla, že se stalo něco zlého, a když jsme jí tu zprávu řekli, skácela se na podlahu a omdlela. Teta jí omývala studenou vodou s octem, až zas přišla k sobě. Za chvíli po nás přišla také listonoška a podala jí korespondenční lístek, na němž jí jeden voják psal, že tatínek padl 20. května 1915 u vesnice Przychwojec na řece Sanu v Polsku a že byl ihned mrtev. Po válce zajela maminka za ním do jeho dědiny pod horami, aby se o svém padlém manželovi dověděla co nejvíce podrobností, byť sebekrutějších, ale nic nového jí už nepověděl. Nemohl jsem toho osudného dne v pláči a nářku už doma vydržet, vyběhl jsem tedy na silnici a za chvíli jsem měl okolo sebe několik chlapců ze sousedství a už jsem se necítil tak smutný a tak sám. Bylo mně deset let a nechápal jsem samozřejmě, co jsme smrti svého otce všechno ztratili. Nezapomněl jsem nikdy na svého otce, bylo mi stále po něm smutno, ale ta palčivá bolest prvních dnů se zvolna otupila a potáhla se jako každá rána lehkým povlakem. Nastávaly mně také nové starosti.

Před prázdninami jsem skončil zároveň pátou třídu obecné školy a vyvstal problém, co budu dělat dál. Problém se zkomplikoval i tatínkovou smrtí. Podle domácích zvyků bych měl jít do učení do Vítkovických železáren nebo na šachtu, v nejlepším případě na učení do obchodu, abych mohl brzy něco vydělat a mamince s dvěma mladšími sourozenci vypomáhat. Měl jsem však na vysvědčení samé jedničky a byl bych rád studoval dál. Učitelé mě v tom podporovali, ale pomoci mně nemohli. A v té rozhodné chvíli zasáhl do mého osudu zase hrabovský farář Řezáč. V Tovačově na Haně žila jeho sestra, jejíž muž stavitel Hýžďal musel narukovat. Měl syna a dceru přibližně staré stejně jako já. Toho syna pozval strýc farář k sobě o prázdninách na faru a v té době možná vyklíčila v jeho hlavě myšlenka, že by mohl jemu i své sestře být v jejich starostech nápomocen, kdyby její syn vystudoval u něho soukromě primu a sekundu a pak udělal zkoušku do tercie. Druhým žákem byl hrabovský chlapec Vojtěch Pospěch, který hrál výborně na housle, a třetí a nejmladší jsem byl já. A tak jsme na podzim 1915 začali všichni tři místo do školy chodit do kaplanky na faru a tam louskat latinu, matematiku, češtinu, přírodopis a ostatní předměty. Na konci školního roku 1915–16 jsme se s třesoucím srdcem odebrali k přijímací zkoušce na gymnázium v Ostravě. Prošli jsme všichni docela obstojně, jen v kreslení mně trochu napomáhal profesor Antonín Procházka, který byl i profesorem tělocviku a předvojenské výchovy. Proto také tehdejší ředitel gymnázia František Štastný ho mohl

osvobodit od povinnosti jít na frontu. Antonín Procházka byl už dosti známým malířem, členem pověstné Osmy, a po roce 1945 byl jmenován národním umělcem. Byli jsme tedy přijati do tercie, když jsme za jeden rok absolvovali dvě třídy. Za odměnu vzal nás pan farář na Hanou, kde se narodil a kde měl své příbuzné. Bydleli jsme u rodičů svého spolužáka Hýžďala a z jejich domu jsme si udělali několik výletů do okolí. Zajeli jsme do Kojetína i do Olomouce, kde měl sestru zase můj hrabovský rodák Vojtěch Pospěch.

Po prázdninách jsme se všichni tři sešli v ostravském gymnáziu. Spolužáci i profesori nás přijali dobře, předcházela nás pověst „hrabovských muzikantů“. Dříve než nás začal připravovat pro studium na gymnáziu, založil náš farář hrabovskou žakovskou kapelu. Sám pro ni nakoupil nástroje a sám nás postupně vyučil na nich hrát. Jeho synovec hrál na baskřídlovku, Vojta Pospěch na housle a na křídlovku, já na housle a na lesní roh, jiní na helikón, na trombón, na klarinet, na buben a na činely a tak dále. Sehrávali jsme se dohromady na hrázích hrabovských rybníků a zprvu jsme účinkovali pod okny hrabovských spoluobčanů před jejich jmeninami. Nacvičili jsme také několik pochodů smutečních, takže jsme mohli vyhrávat i na pohřbech a po dalším učení i na svatbách a nakonec i na tanečních zábavách, při sokolských a hasičských letních cvičeních a podobně. Za každé vystoupení jsme dostali několik korun, za něž jsem si mohl opatřit něco pro sebe, a zbytek jsem odevzdával mamince. Učil jsem také některé hrabovské chlapce na housle, ale když se mě na konci školního roku matka jednoho z nich ptala, kolik mi má za učení dát, řekl jsem furiantsky, že nic, a už jsem k nim nešel. Byla to dost zámožná selka a trochu jsem pak litoval, že jsem jí tak velkopanský odpověděl, ale byl jsem ve své chudobě velice citlivý a nerad jsem přijímal almužny. Také na gymnáziu se vytvořil hudební kroužek, jehož členy jsme se po vstupu do školy ihned stali. Vedli jej dokonce dva profesori: češtinář František Špaček a po něm matematik dr. Hynek Sechovský. Hrávali jsme při pochodových cvičeních a jednou jsme vystoupili i na koncertu, při němž jsme zahráli Dvořákovy Slovanské tance.

Na gymnáziu jsme museli po domácím vyučování vyplňovat některé mezery, a tak jsem měl doma s učením dost práce. Ale na konci prvního roku jsem už dosáhl vyznamenání. Učili jsme se hlavně latině, v tercii jsme začali s řečtinou. Nejdříve jsme si museli osvojit gramatiku a potom slovička. Učili jsme se jim i při četbě životopisů latinského historika Cornelia Nepota a o rok později nad knihou Gaia Julia Caesara O válce galské. Žáci a žákyně naší třídy a vlastně celé školy pocházeli z Ostravy, ale také z okolních vesnic a městeček. Byli to synové a dcery dělníků, živnostníků, úředníků a také závodních inženýrů. Přes všechny rozdíly i postavení svých rodičů byli jsme třídou jednotlou, solidární a kamarádkou. Naše kolegyňe studovaly v kvartý se staly studentkami řádnými. Myslím, že toto diskriminační opatření se vztahovalo na všechny střední školy Rakousko-Uherska.

Do školy jsem po celou dobu studia dojížděl vlakem. Ráno se mi nikdy nechtělo vstávat, probouzel jsem se až na poslední chvíli, někdy jsem neměl čas ani se nasnídat a na nádraží jsem zpravidla utíkal tryskem. Válka se vystupňovala a v plné síle zuřila na všech frontách. Jezdil jsem dělnickými vlaky o půl šesté, někdy jsme jeli v poštovních vozech „v hejtlačích“, jindy jsme se i v zimě tlačili na otevřených plošinách. První rok jsem vozil před započítím do jedné sodovkárný baňku kozího mléka, za což jsem dostával výměnou krabičku sacharínu. Potom jsme však poznali, že za cenné mléko dostáváme bezcenné sladidlo, a tak jsme od nevýhodné výměny upustili. Do Ostravy jsme přijeli, neměl-li vlak příliš velké zpoždění, okolo šesté

hodiny a čas do začátku vyučování jsme na jaře a v létě prožili na ulicích nebo jsme se doučovali v parku, v zimě jsme se vyhřívali ve velké hale pošť.

Rozklad a nepořádek se ostatně projevoval všude, zejména také v zásobování potravinami. Lidé z Vítkovic a z Ostravy se po setmění houfně ploužili k vesnicím a vybírali ze záhonů brambory, tuřín, očesávali ovoce ze stromů a podobně. Čím byly poměry horší, tím lehčeji je však snášeli, věděli, že válka už nemůže dlouho trvat.

V červenci roku 1917 se jednou odpoledne srotily ženy dělníků před závodním konzumem ve Vítkovicích a důrazně se domáhaly svých přidělů potravin. Když se k nim připojili i jejich muži z hutí a z válcoven, začali do nich četníci strílet. Několik lidí tam přišlo o život. Úřady vyhlásily v Ostravě a v několika okolních obcích stanné právo. Stanné právo bylo i v Hrabově a v Hrabůvce. Na struce a ve vrbinách a olšínách se skrývali zběhové z rakouské armády, ale i dělníci ze závodů, kteří přestali pracovat. Pomalu už začali nosit šaty z kopřiv a na nohou dřeváky. Co měli doma slušného, to dávno vyměnili za mouku, brambory, za sádlo nebo za vejce. Od počátku roku začalo dělnictvo stále častěji stávkovat a proti Rakousku-Uhersku manifestovat. Také my studenti jsme se svým způsobem připojili k národním demonstracím. Museli jsme tehdy chodit na nedělní kázání a na mše do starého ostravského kostela sv. Václava. Po prázdninách 1918 jsme jednou v neděli místo povinné rakouské hymny začali manifestačně zpívat staročeskou píseň Svatý Václave. Nevím, kdo dal k tomu podnět. Možná studenti z nejvyšších tříd. Ale najednou se rozléhala po celém kostele. Profesori, kteří v tu neděli měli na sobě patrně naposledy rakouskou uniformu, černý frak, dvojrohý klobouk a okolo pasu pozlacený kordík, strnuli a nevěděli, co dělat. Tonuli v rozpacích, co z takové demonstrace vzejde. Nevím, přišel-li od hejtmana nějaký ferman, ale nic z toho nevyšlo. Rakousko bylo u konce.

Konečně přišel 28. říjen 1918. Bylo mi tehdy třináct a půl roku. Ten den jsme měli volno. Ředitel gymnázia patrně už věděl, co přijde. Čekal jsem na listonošku Pavelkovou, která vedle dopisů a lístků poštovní roznášela i noviny. Vtom začaly ve Vítkovicích, v Ostravě, v Zárubku, v Kunčicích i v protější Vratimově houkat na závodech sirény. Vjela do nás radostná jiskra. Něco se stalo, něco se děje. A už se v naší obci rozlétlá zpráva, že Rakousko-Uhersko kapitulovalo a že vznikla samostatná Republika československá. Hrabovský obchodník Bohumil Němčanský byl tak pohotový, že už měl na skladě naše národní trikolóry i látku na prapory. Můj bratr Jaroslav, bratranec Rudolf Závada a já jsme byli mezi prvními, kteří si trikolóru koupili a radostně s ní spěchali domů. Maminka nám z ní ušila kokardy a jimi vyzdobení spěchali jsme pěšky do Vítkovic a potom do Ostravy podívat se, co se kde děje. V závodech se už nepracovalo, dělníci se shromáždili na nádvořích a na kárách začali za brány vypážet německé inženýry, mistry a předáky a s nimi i jejich české přísluhovače, špicly a patolízaly. V Praze se hráli předehru k 28. říjnu už půl roku předtím při divadelních slavnostech. Oslavovalo se padesáté výročí otevření Národního divadla a divadelní oslavy přerostly ve všenárodní manifestace. Básník Viktor Dyk o nich napsal: „Dny byly májové, byl svěží stromu list – byl svěží větru van. Ač nebylo co jíst – přes radost nějaká vodila Prahou dav. – Pak byl jsem v divadle. – A dnes mám po tom stesk. – Už nikdy v životě nevidím ten lesk, oh, ne lesk nádhery: lesk roztoužených očí – oh, jak byl vroucí to a mladý svěží cit! – To ke hře bezplatné se schází prostý lid.“

Také mě a mnohé jiné naplňovaly takové city. Svátek 28. říjen byl po celé republice oslavován radostnými manifestacemi a lampiónovými prů-

vody s hudbou. Také já jsem vyhrával s naší hrabovskou kapelou při slavnostním průvodu v naší obci. Když jsme se přiblížili k našemu domku, zabolelo mě u srdce, můj mladší bratr ležel doma těžce nemocen a jen taktak se ze své choroby vykřesal. Mnoho lidí tenkrát leželo a umíralo na epidemii španělské chřipky, která zachvátila celou vyhladovělou Evropu.

Na našem gymnáziu to tehdy radostně vřelo. Starší žáci z nejvyšších dvou tříd byli povoláni do národních gard a s puškami, ale bez nábojů, chránili veřejné budovy, železniční mosty apod. Po vzoru jiných škol zavedli jsme si žákovskou samosprávu i na našem gymnáziu, ale ta skončila na konci školního roku. Četli jsme horlivě tištěný studentský časopis „My“ a v šesté třídě jsme vydávali dokonce vlastní hektografovaný časopis. Bývalé německé divadlo začalo hrát česky a po roce 1918 bylo přejmenováno na Divadlo Zdeňka Nejedlého. A k němu přibýlo několik dalších českých divadel. Po prázdninách 1919 nás několik spolužáků opustilo a odešlo buď na obchodní akademii, nebo na školu průmyslovou. Také náš profesor kreslení se odstěhoval do Brna. A náš kapelník profesor František Špaček odešel učit na Slovensko, kde se v různých městech zakládaly nové slovenské střední školy. V páté třídě jsem se začal víc probouzet i duševně. Do školy dojížděl časné ráno, domů jsem se vracival někdy kolem třetí, ale většinou okolo čtvrté a páté hodiny. Učení nebylo mnoho, hodně jsem si zapamatoval ze školy, a tak jsem doma napsal jen nějaký písemný úkol z češtiny, z němčiny, nebo z matematiky a přeložil několik vět z latiny a řečtiny, což mi nedělalo žádné zvláštní potíže.

Naše třída měla od počátku profesory osvícené a vzdělané, kteří nelpěli na doslovném odřikávání uložených úkolů, ale s láskou nás zasvěcovali do české i latinské a řecké literatury (od kvarty také do literatury slovenské), do přírodopisu, matematiky, fyziky a chemie. Někteří obětavě přednášeli i v lidových kursech osvětových. Mnozí byli zanícenými hudebníky, milovníky divadla a i nás se snažili získat pro své lásky.

Nad jiné jsem měl rád Vojtěcha Martínka, který se mně stal životním vzorem. Jeho výklady o české literatuře byly nesmírně poutavé a obsažné a vyrovnávaly se výkladům profesorů univerzitních. Byl v dvacátých a třicátých letech jednou z nejznámějších osobností kulturního života na Ostravsku. Osobně to byl člověk plachý a křehký a do jisté míry i bázlivý před životem i před lidmi. Nejlépe se cítil v tichu své pracovny, kde se mohl ponořit a ztratit ve své práci. V tom křehkém a celý život trochu churavějícím těle žilo několik lidí. Tento nenápadně vyhlížející člověk žil několik životů a vykonal práci za několik pracovníků. Především byl gymnaziálním profesorem a na matičním gymnáziu vychoval ve vlastenecký osvícený duchu několik generací ostravské inteligence. Nespokojil se jen prací na gymnáziu, záhy rozšířil svou činnost i na vyšší lidové školy a na lidovou univerzitu, kde přednášel o literatuře české i světové.

Od studentských let psával do novin, a když se natrvalo usadil v našem kraji, stal se redaktorem kulturní rubriky a nedělní přílohy Moravskoslezského deníku. Referoval v něm pravidelně o nových knihách a nových divadelních hrách. Učil tak chápat široké lidové vrstvy lidové umění a tříbit jeho vkus.

V nedělní příloze seskupil postupně nejen spisovatele moravské, ale i z Čech a citlivě otevíral cestu do literatury i autorům začínajícím. Po osvobození roku 1918 pomáhal zakládat Národní divadlo moravskoslezské, po čtyři leta byl jeho dramaturgem a sestavoval jeho repertoár. Rovněž tak byl spjat i s ostravským rozhlasem, před jehož mikrofonem nejednou přednášel a pro nějž vytvořil i zvláštní útvar, napůl beletristický a napůl naučný. Přispíval téměř do všech naučných revuí, které v té době v našem kraji vycházely a shodovaly se s jeho zájmy.

Několik let stál Martínek v čele moravské organizace spisovatelské, zprvu jako její tajemník a později jako její předseda. I jako spisovatel se uplatnil takřka ve všech oblastech literatury: v poezii, v próze, v literární kritice apod. Byl to také vedle ostravského autora Sokola Tůmy první živý český spisovatel, kterého jsem poznal a zhluboka jsem si ho začal vážit. Vojtěch Martínek se mně stal životním vzorem. Rozhodl jsem se, že jako on se stanu profesorem češtiny a jako on budu pracovat i v ostatních oblastech naší kultury. Nemyslel jsem však ještě na to, že jako on se stanu někdy spisovatelem.

V oblasti osvěty a kulturní politiky působili s Martínkem i jiní jeho kolegové z gymnázia: profesor Rudolf Tlapák, jehož profesí byla latina a řečtina. Byl to muž velmi osvícený, přímý a čestný. O tomto jeho působení svědčí nad jiné výmluvně to, že byl za okupace zatčen a už se domů živý nevrátil. Na jeho místo pak nastoupila jeho dcera, která na ostravském gymnáziu působila rovněž jako profesorka. Také profesor dr. František Král byl latinář a češtinář, ale mimo školu se uplatnil víc jako polštinař a anglista. Ani profesor Tlapák ani profesor Král nás nikdy neučili, a tak o jejich veřejné činnosti nemohu nic říci, poněvadž jsem roku 1923 odešel po maturitě ze školy do Prahy. Chtěl bych se však aspoň krátce zmínit o profesoru Kazimíru Piterkovi, který pro vážnou nemoc veřejně nevystupoval, ale všem se nám navždy zapsal do srdcí svou noblesou a ušlechtilostí. Byl to profesor, který nikdy nelpěl na pouhém slovíčkáření a na gramatice, ale snažil se svým žákům osvětliti ducha antické literatury a kultury a získal pro ni i ty, kterým byla tato oblast vzdálená a kteří si přesto dodnes zapamatovali aspoň několik veršů z Homéra nebo z Vergílie. Dirigentem tak výborného pedagogického sboru byl tehdy ředitel František Štastný, který sám měl na gymnáziu pět synů, který rozuměl mládí a chápal i problémy a touhy svých profesorů. Neomezoval jejich mimoškolní činnost a přál jim, aby se mohli všestranněji rozvíjet. Zajímavou osobností našeho gymnázia byl i tělocvikář profesor Mojžíš, který přišel do Ostravy z Vladivostoku, kde mimo jiné vyučoval tělocvik a pozdějšího klasika sovětské literatury Alexandra Fadějeva, který při každé pozdější návštěvě Československa navštívil v Ostravě svého bývalého profesora Mojžíše a vždy na něj srdečně a s láskou vzpomínal. Také v pozdějších profesorských sborech působily vynikající individuality.

Postupem do vyšších tříd se rozšiřovaly a prohlubovaly i naše zájmy. Jedni se počali učit různými cizími jazyky, jiní se už soustřeďovali k budoucím studijním oborům, další hráli kopanou nebo se počali systematicky věnovat hře šachové a jiní ve volných chvílích začali už trochu vydělávat. Já sám jsem se se zvláštní oblibou věnoval čtení. Nejdřív ze všeho jsem četl klukovskou literaturu dobrodružnou, mayovky, verneovky, cliftonky, ale i různou literaturu kolportážní. Půjčoval jsem si knížky od svých nejbližších kamarádů. Jeden mi půjčoval i spisy Flammariionovy, jiný zas v položených vazbách vázané spisy Julia Zeyera. Četl jsem i kalendáře, romány vystříhované z novin, zamilované romány pro ženy a sem tam i nějaké to zapovězené ovoce. Časem se můj vkus začal tříbit i tím, co jsme probírali ve škole: Boženu Němcovou, K. H. Máchu, Jana Neruda a Vítězslava Hálka, Aloise Šmilovského, Karolínu Světlou, Jiráska, Třebízského a jiné. Četl jsem i knihy, kterým jsem tehdy ještě nemohl rozumět, jako např. Nietzscheovu knihu Tak pravil Zarathustra, nebo Bergsonův Vývoj tvořivý apod. Do oktávy jsem přečetl téměř všechny romány ruských realistů, jak je vydával nakladatel Jan Otto ve své ruské knihovně: Turgeněva, Tolstého, řadu knih Dostojevského, Gončarova, Pisemského, ale i Puškina a Lermontova. Od šesté třídy jsem se začal víc nořit i do poezie Kollára, Čelakovského a zejména do K. H. Máchy, z jehož Máje jsem se naučil celému

druhému zpěvu nazpaměť. Začal jsem si kupovat dějiny literatur různých národů, jak je vydával nakladatel Laichter v Praze.

Od sexty jsem věnoval stále větší pozornost i literatuře současné: básním i románům Fráni Šrámka, knihám Majerové a Ivana Olbrachta, ale i Vojtěcha Mixy, který svou knihou Medvědi a tanečnice vzbudil tehdy pozornost. Vedle češtináře Vojtěcha Martinka působili na našem gymnáziu také profesori jiných oborů, kteří se živě zajímali o současnou českou literaturu, jako prof. Alois Lánik, který nás mladé zájemce zasvěcoval do moderní současné poezie S. K. Neumanna, J. Wolkra, A. M. Píši, J. Seiferta. Chodil jsem do ostravské veřejné knihovny a tam začal číst i literární časopisy, jako Neumannův Červen, Šaldův Kmen a jiné. Do maturity jsem přečetl takové množství knih, jaké snad už potom nikdy v životě. Začal jsem psát první verše o přírodě i o svém rodném městě. Velice mě vzrušily básně Petra Bezruče, které neznámý mně tehdy recitátor přednášel v naší obci.

Pilná a poměrně soustavná četba mě zvolna dovedla i na mou budoucí životní dráhu. Nepomyslil jsem tehdy ani ve snu, že někdy budu spisovatelem, ale spíš na to, že jako Vojtěch Martínek se stanu středoškolským profesorem. Rána způsobená otcovou smrtí se poměrně záhy zahojila, zvlášť když jsme se chodili s chlapci koupat, nebo lovili ryby, chodili na houby. A zahojila se i proto, že jsem musel myslet na to, jak budeme žít dál a jak si vydělat nějakou tu korunu pro sebe, ale i pro maminku. A tak jsem od hlubokého smutku přecházel k chlapeckému veselí a radosti ze života. Chodili jsme ve své rodné obci, ale i v obcích sousedních na hasičská nebo na sokolská cvičení, na poutě, na taneční zábavy, i když jsem se nikdy pořádně tančit nenaučil.

Vzpomínka na otce tkvěla však ve mně velmi hluboko. Často se mi ve snu zdávalo, že se otec vrátil z vojny domů, že klepe na okno nebo na dveře, a když jsem mu chtěl otevřít, zalilo mě vždy veliké štěstí. Ten sen ke mně přicházel dosti často, že jsem mu po jisté době začal nedůvěřovat, nebo jsem se začal bát, aby se tak brzy nerozplynul, a pak jsem si hned na počátku uvědomil, že je to pouhý sen. Přicházel však ke mně dlouho i v dobách mého mužství. Dlouho se mi v životě zdávalo také o tom, nač jsem myslel, co jsem očekával. Později se mi zdávalo i o tom, že jsem napsal novou knížku veršů, která se mi do rána ztratila nebo jsem na ni při svítání zapomněl. Také mamince se o tatínkovi často zdávalo, svůj sen však brala vážněji než já a na tatínka se hněvala, že ji opustil a zanechal samotnou s třemi malými dětmi a se starostmi o domek a o celé hospodářství. Nebyla ještě tak stará a přes všechny své starosti a náhamu byla docela pěkná a občas musela vyslechnout i dotazy a nabídky některých starších nápadníků. Když jí bylo jednou obzvlášť těžko, svěřila se s tím nám, svým dětem, a ptala se nás, co má dělat. My jsme jí svatbu bez váhání začali horlivě rozmlouvat. Byli jsme sice chudí, ale mohli jsme se rozhodovat sami, bez vměšování cizích vetřelců. Dobře jsme cítili, že by to byl konec našich plánů na další studium, ale také prohřešek na památku tatínkově, jemuž se nikdo z uchazečů nemohl ani zdaleka rovnat. Slíbili jsme mamince, že jí budeme víc pomáhat při její práci. Vázali jsme do povřísel snopky žita a pšenice, stavěli je do panáků, nechali je na poli vyschnout, pak je naložili na žebříňáky, odvezli je k sedlákovi do stodoly, kde je maminka se svými pomocnicemi vymlátila a my, její dva synové, je uložili do sýpek u nás na půdě. Na podzim jsme též rozhrnovali záhony brambor, vybírali je z pudy a třídili je a v pletených koších odnášeli na vůz a doma uložili do sklepa. Až později jsme si uvědomili, že to byla pomoc jen nepatrná, a že maminka nesla i nadále všechnu tíhu života na svých bedrech sama. U maminky jsem se naučil všimnout si bolesti zvířat, když stávala osaměle stranou, nebo se k nám lisala s nevědomou prosbou

o pomoc. Poznal jsem, jak je člověk spjat s přírodou a příroda s člověkem. Slepice, ale někdy i husy sedávaly na vejcích v kukani zpravidla v naší teplé kuchyni, a poněvadž ta se u nás málokdy zavírala, vyhřívala se v ní občas v koutku kočka i pes, s nimiž jsme se někdy dělili o kousek masa nebo chleba. Někdy však vběhla do kuchyně i kůzlata a rovnou si to namířila ke stolu a sežrala, co na něm našla. Kuchyně byla malá, stále se v ní topilo pro lidi i pro zvířata, takže i v největší zimě v ní bylo teplo. Den se však skončil, maminka se sestrou šly spát, zůstali jsme jen my dva s bratrem a začali se učit nebo něco číst. Po čase k nám začali chodit dva chlapci ze sousedství: starší Václav Pastor a mladší Eduard Golka. Oba už pracovali ve Vítkovicích. Mladší šel po vzoru svého otce jako učeň na šachtu, starší Václav byl zaměstnán v elektrárně. Oba byli nadaní a toužili také studovat na gymnáziu. Povzbuzovali jsme je a slíbili jim pomoc. Pomohli jsme jim zpočátku s latinou a s matematikou, a tak se jim podařilo vystudovat při práci několik tříd gymnázia, až nakonec zanechali práce na šachtě i v elektrárně a poslední tři nebo čtyři třídy vystudovali už normálně. O prázdninách si znovu trochu přivydělali a po maturitě se dali zapsat na Univerzitu Karlovu v Praze. Oba svá studia řádně dokončili, jeden vystudoval práva a stal se soudcem, druhý byl středoškolským profesorem češtiny a latiny. Byl to tehdy čin pionýrský a v naší obci naprosto nezvyklý, když na studium se bez cizí pomoci odvážili dva dělničtí chlapci. V té době vyšel z Hrabové pouze jeden vojenský lékař a jeden kněz, jejichž otcové byli rolníky. Lékař vystudoval na vojenské stipendium, které pak musel odsloužit, a kněz zase v kněžském semináři. Dát syna na vysokou školu nebylo v těch dobách tak jednoduché.

Při tolika lidech se vzduch v naší malé kuchyně záhy zadýchal, petrolejová lampa začala čoudit a prskat, bylo třeba otevřít okno a vyvětrat a v zakouřené lampě povytáhnout knot. Při tom nám nejednou zabouchal na okno otec našeho kamaráda, kterého upozorňoval, že už je pozdě a že je nejvyšší čas jít spát. A někdy dával otevřeně najevo svou nelibost nad tím, že jeho syn s námi ponocuje a ráno je nevyspalý. V takových chvílích přicházely na mne chvíle těžké deprese, stavěl jsem se hlavou ke zdi a oddával jsem se svému chlapeckému smutku. Někdy jsme tak sedávali až do půlnoci, ale pak bylo nutno jít spát, neboť ráno jsme museli vstávat ve čtvrt na šest i v pět, abychom nezmeškali vlak.

Když jsem chodil do šesté gymnazijní třídy, sfáral jsem se svými spolužáky poprvé na šachtu Hermenegildu, která byla později přezvána na jámu Zárubek, kde otec našeho spolužáka Karla Novotného byl závodním inženýrem. Půjčili nám všem hornické šaty a kahany a v těžní kleci nás svezli dolů do jámy. Prošli jsme několika chodbami, kde jezdily vozíky s uhlím, tažené vozači. Do předků, kde se uhlí rubalo, nás však nepustili, ale i tak jsme poznali, jak je ta havířina těžká. Vyjeli jsme zase ven, v koupelnách se pořádně osprchovali a doma jsme se před maminkou a sourozenci chlubil, co vše jsme viděli.

Jednou mě zas pozval strýc Dolný do nové ocelárny ve Vítkovicích, kde mi ukázal vysoké pece a válcovny. Žil jsem v dělnické obci a z řeči sousedů jsem pochopil mnoho znalostí o tom, jak pracují horníci, hutníci i dělníci ve vratimovských papírnách. Na vlastní oči jsem viděl, jak těžký život mají čeledínové a služky u sedláků, i to, jak těžce musejí pracovat i sedláci sami. Náplní lidského života byla všem roboty, za marnění času byla považována třeba četba knih a vycházky do přírody byly pro ně čirým bláznovstvím. Třebaže jsem byl už studentem a jezdil denně do Ostravy do školy, žil jsem v podstatě životem venkovanů ve vsi.

Na sklonku jara 1920 jsem jako sextán navštívil naše hlavní město Prahu. Byla to zvláštní cesta. V té době žilo v našem kraji několik národností.

Vedle Čechů také značný počet Poláků a i Němců. Bylo mezi nimi nemálo třenic a rozporů. Velmi se tehdy přiostrily spory mezi Čechy a Poláky. Nakonec bylo rozhodnuto, že se mají sporné otázky rozhodnout všeobecným plebiscitem. Před ním odjelo studentstvo z Bezručova kraje manifestovat za české Těšínsko do našeho hlavního města. Účastníci, žáci všech středních škol v kraji, se sešli na náměstí v Přívoze, kde se seřadili podle jednotlivých škol a v řadách nastupovali do zvláštního vlaku. Jeli jsme celý den a večer dojeli do Prahy. Před nádražím jsme se opět seřadili a pochodovali jsme s vlajkami a s prapory, zahalenými do černého flóru, manifestálně po Václavském náměstí. V čele průvodu vyhrávala mladým manifestantům studentská kapela našeho gymnázia, v níž jsem foukal na trubku také já. U přihlízejících Pražanů jsme přirozeně vzbudili zájem a po celou dobu jsme se těšili jejich sympatiím. Psalo se o nás v novinách a ve Světozoru byla otištěna dokonce fotografie naší kapely. Nevím však, zda Pražané pochopili, oč nám v podstatě jde. Dosud si živě a jasně vzpomínám, že nás ubytovali v kójkách pro dobytek na pražských jatkách v Holešovicích a že nám k obědu dávali skoro každý den rizoto s masem, které se nám záhy přejedlo, ale najedli jsme se ho aspoň dosyta. Z jatek jsme vycházeli denně do muzeí, na prohlídku památností i na výlety do okolí. Na nábřeží voněly rozkvetlé akáty a z jatek jsem cítil pach krve a masa z poražených dobytčat. Ty dvě vůně spolu s pachem vltavských vod jsem pociťoval ještě dlouho potom, co jsem přijel do Prahy na univerzitu. Praha v nás však už po první návštěvě zanechala dojmy mohutné a okouzující jak krásou Hradčan, Malé Strany, Starého Města, tak krásou svých obchodních i bankovních domů, živostí ulic, temperamentem žen i mužů.

Už jsem si začal všimát svých spolužaček z gymnázia a také děvčat své vsi, s nimiž jsme večer co večer korzovali za tmy na silnici. Byla to malá venkovská silnice jen hrubě vyštěrkovaná a ještě dlouho nevyasfaltovaná. Za každým autem se na ní vedala mračna prachu, po každém dešti zůstávaly na ní kaluže bláta a vody. Ale společně procházky, na něž jsme se svolávali zpravidla pískáním u domu a kterých se účastnilo vždy několik chlapců a děvčat, byly krásné a naplňovaly mě štěstím. V létě se konala v zahradě hostince U lípy nebo v topolině u starého závodního vodovodu, který napájel vodou z Ostravice Vítkovické železářny, hasičská nebo sokolská cvičení a večer pokračovala v sále hostince taneční zábava. Neuměl jsem tančit a také jsem ani v tanci nenašel zvláštní záliby, ale při polce, která mi nejlépe šla, jsem se přece jen odvážil zajít pro některé z přítomných děvčat. Nejedna z dívek se mi zalíbila, ale myslel jsem tehdy na jiné věci než na ženění, a tak z těch známostí nikdy nic nebylo. A mimo to jsme byli víceméně všichni ještě dětmi.

V sedmé třídě gymnázia jsme všichni poněkud zvažněli. Blížila se maturita a ta už tehdy byla vážnou záležitostí. Do konce roku bylo třeba probrat všechno předepsané učivo, neboť v oktávě jsme je pak už jen opakovali a připravovali se na maturitu. Někteří profesori nám při zkoušení dávali takové otázky, o nichž jsme záhy byli přesvědčeni, že se s nimi setkáme při zkoušce závěrečné. V septimě se také do značné míry vyhranily studijní záměry žákyň a žáků. Jedni měli schopnosti pro matematiku a fyziku a ti pak šli studovat do Příbramě na Vysokou školu báňskou, která byla po čase přemístěna do Ostravy. Jiní se rozhodli pro studium medicíny a někteří odešli na práva či na Vysokou školu obchodní. Jen tři z naší třídy se rozhodli pro studium filozofie, dva v Brně a já v Praze. Maturovali jsme v červnu 1923. Maturoval jsem z matematiky, z češtiny a řečtiny. Z češtiny jsem si zvolil téma o Otokaru Březinovi, z něhož jsem byl zkoušen i při maturitě ústní. Zkoušku dospělosti jsem udělal s významáním.

Ještě před ní jsem si podal žádost o přijetí do Hlávkových kolejí. Spadl mi kámen ze srdce. Po prázdninách jsem se mohl vydat do Prahy bez obav. Za pobyt v kolejích jsem platil měsíčně 120 Kč a za to jsem měl zajištěno ubytování, snídaně i obědy. Večere jsme si opatřovali už sami.

Při maturitním večírku, který se konal v ostravském Národním domě, jsme se naposledy sešli se svým ředitelem i se svými profesory a všichni jsme s dojetím vzpomínali na minulé léta. Popili jsme i trochu vína a někteří spolužáci výtečně imitovali některé naše profesory. Měli jsme je rádi, a proto ani jejich karikatury nebyly tak zlé. Všichni jsme se jim srdečně zasmáli. Večírek se skončil kolem půlnoci a první ranní vlak mně jel okolo tří hodin ráno. Stejně se nám ještě nechtělo domů, a tak jsme se toulali ještě chvílku noční Ostravou. Ulice však byly prázdné a bez lidí velice smutné. Rozhodl jsem se tedy, že kus cesty pojedu tramvají a zbytek dojdu pěšky. Měl jsem smutný pocit, že nejkrásnější léta mého života jsou nenávratně pryč. Po dobré noční procházce jsem se také dobře vyspal, a když jsem se ráno probudil, uvědomil jsem si, že zkouškou dospělosti jsem ani nedozrál, ani nevypěl a také že mým mladým létům není ještě konec. Stanul jsem na prahu nové životní etapy, připravoval jsem se na cestu do Prahy, kde mě čekaly nové a těžší životní zkoušky.

OSTRAVSKÁ LÉTA PŮSOBNÍ V KOMUNISTICKÉM HNUTÍ

BOŽENA HOLEČKOVÁ-DOLEJŠÍ

ÚVODEM

Božena Holečková-Dolejší patří k těm předválečným členům Komunistické strany Československa, kteří na Ostravsku prosazovali linii strany v každodenní praxi třídních bojů i třídního uvědomování pracujících. Těžiště její činnosti spočívalo v práci mezi ženami a mládeží. S jejím působením na Ostravsku jsou však spjata i prvá léta hospodářské obnovy v osvobozené republice a úsilí o novou politickou orientaci, opřenou o nejužší spolupráci se Sovětským svazem.

Uveřejněné vzpomínky představují zatím nejucelenější průřez jejím životem a činností až do trvalého odchodu do Prahy, i když nejsou zdaleka vyčerpávajícím biografickým materiálem. Zdůrazněny jsou zde spíše události nebo okolnosti, které nám přibližují obtížnou práci komunistů, zachycují dobovou atmosféru, obětavost těch, kteří bojovali za prosazení socialistické linie v dělnickém hnutí. Zvláště je zde vyzvednut velký podíl žen na této obětavé práci. Autorka vzpomínek věnovala celý svůj život ženskému hnutí a je tedy přirozené, že i zde se úloha žen zdůrazňuje.

